

diszkriminációs képességnek a különösen nagy fontosságára az írott anyanyelv, az olvasás és írás megtanulásában.

Lengyel Zsolt nyelvész áttekintést ad (pp. 835–844) a mentális lexikon vizsgálatának egyválaszos szóasszociációs fajtájáról részben nemzetközi, részben hazai szakirodalom és saját adatok alapján.

Navracsics Judit nyelvész (pp. 850–860) dolgozatában a korai háromnyelvűség kialakulásának folyamatát írja le egy Magyarországra érkező család két kisgyermekének (két és három évesek) megfigyelése alapján.

Kitűnő írások olvashatók a modern, generatív nyelvészet, azon belül is a magyar nyelvleírás területéről, ilyen Bánréti Zoltán „A szó ellipszise” (pp. 784–793) és Medve Anna „Szintagmatikus kapcsolatok, szörend, modulok” (pp. 794–806) című dolgozata.

A recenzió műfaja nem ad lehetőséget arra, hogy egy ilyen terjedelmes gyűjtemény minden egyes írásról beszámoljunk; ez azonban nem jelenti azt, hogy az említetlenül maradt közlemények ne volnának igényesek. Értékes tanulmányokkal találkozunk a *Történelem-tudományok*, az *Irodalomtudományok*, a *Filozófiai tudományok* fejezetekben, valamint a *Művészeti és művelődéstörténeti tudományok* és a *Média- és kommunikációs tudományok* fejezetekben is.

Ez a vaskos tanulmánykötet százegy írást tartalmaz, számos tudományterület kutatóinak munkáiból állt össze, olvasása után mégis marad hiányérzetünk. Sajnálatos, hogy hiányos azoknak a megemlékezőknek a sora, akik a hetvenes évektől fogva tanítványként évtizedeken át meghatározóak voltak a NYIK és az ÉKP programok kidolgozásában, tevékenyen részt vettek ezek elterjesztésében. A tisztelgő pályatársak, barátok írásai között csekélynek tűnik a kötetben a „régii” tanítványok saját munkásságát reprezentáló, mesterüket ezzel köszöntő tanulmányainak száma.

Sárdi Edit

HIVATKOZÁSOK

- Nagy J. József (1996): Beágyazások a 6-8 éves gyermekek élőbeszédében. In: *Absztrakció és valóság. Békési Imre köszöntése*. Szeged: JGYTF Kiadó, 207–212 p.
- Varga Csaba (2005): *Metaelmélet, metafizológia*. Nagykovácsi: Stratégiakutató Intézet, 2005. 507 p.
- Zsolnai József (2002): *Vesszőfutásom a pedagógiáért: egy pedagógus-életút sikerei és botrányai*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 376 p.
- (2005, vál. és összeáll.): *A tudomány egésze: a magyar tudomány tudománypedagógiai szemléje* [elektronikus dok.]. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó – Arcanum; Pápa: Veszprémi Egyetem Pedagógiai Kutatóintézete. 1 CD-ROM, 12 cm.

Forgács Róbert

Anya – nyelv – csavar

Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2008. 142 p.

„Az ékesszólás kiskönyvtára” sorozat egyik darabját szeretném bemutatni és egyben ajánlani a nyelvi fejtörőket kedvelő diákok és magyartanárok figyelmébe. A szerzőt a Duna Televízió *Nyelvörző* című műsorából ismerhetjük, ahol már sok csavaros eszű gyerek tehette próbára tudását és szellemi fürgeségét. Nyelvi játékokkal lépten-nyomon találkozhatunk rejtvényűságokban vagy akár utcai reklámplakátokon, viszont kevés olyan kiváló, könnyen áttekinthető, témák szerint rendezett gyűjtemény látott napvilágot mostanában, mint ez a kötet.

Már a cím is egy feladattípusra utal. A *nyelv* szó az *anya*- előtaggal is és a *-csavar* utótaggal is értelmes összetételt eredményez. Ez a két kifejezés: *anyanyelv* és *nyelvcsavar*, jól összefoglalja a könyv tartalmát.

A nyelvtan sajnos ma az egyik legkevésbé kedvelt tantárgy a diákok körében, ezért a magyartanároknak és az idegennyelv-taná-

roknak egyaránt fontos feladata a nyelv megszerettetése és az iránta való érdeklődés felkeltése. Ez a kiadvány a játékos feladataival tökéletesen alkalmas erre a célra. A fejezetek a nyelvtani tananyagba tartozó témákat jelölnek meg (például jelentéstan, nyelvtörténet, szólások, közmondások, idegen szavak), így könnyen felhasználhatók az adott téma tanításához. A kiadvány azonban egyáltalán nem tankönyvszerű.

A feladatok rendkívül változatosak, ezért a gyűjtemény alkalmazható általános és középiskolában, frontális oktatás és kooperatív módszer keretei között is. A diákok motiválásának egyik módszere a versenyeztetés: a feladványok egyik típusánál egyetlen jó megoldás van, amelyet minél gyorsabban meg kell találni, a másik típusnál pedig a lehető legtöbb jó megoldást kell összegyűjteni (például szólánc, szótaglánc, megadott végződések keresése). Otthon a családdal vagy baráti körben is lehet játszani, a feladatok egy része legalább olyan szórakoztató, mint az Activity nevű társasjáték.

Az első fejezet a szókincsfejlesztést tűzi ki célul, ami fontos feladat, mert sajnos kevesen beszélnek választékosan, sok gyerek nehezen fejezi ki magát. A tanulók addig nem ismert szavakkal gazdagodhatnak (például *bakcsó*, *sillabusz*, *fidibusz*), és már ismert, de ritkán használt szavakat eleveníthetnek fel. A feladatok nagy része egy adott szóhoz keres különböző elő- és utótagokat.

A következő fejezetben a megunhatatlan anagrammák kerülnek elő. A kellőképpen összekevert betűkből nem könnyű feladat helyreállítani az értelmes szavakat (bár a gyakorlott szem pillanatok alatt megfejtje ezeket a feladványokat). A könyv írója rendkívül változatos módszereket eszelt ki a betűkkel való játékra: találunk nemzetközi autójelzések-től kezdve a kémiai vegyjeleken keresztül az sms-nyelvig mindent.

Ötletes feladatok a szóegyenletek: ezek a matematikához állnak közel, a logikus gondolkodást fejlesztik. Találhatunk köztük könnyebbeket (például ülőhely + paripa = já-

rófelület, megoldás: padló) és komolyabb fejtörést igénylőket is.

A szerző külön fejezetet szentel az idegen eredetű szavakkal kapcsolatos feladatoknak. „A team prezentálja a kompozíció struktúráját” – olvashatjuk az egyik „magyarra fordítandó” mondatot. Ez a feladat a szakszövegek paródiájának is tekinthető. (A hétköznapi életben leggyakrabban a jogi szaknyelv bukatoival találkozunk.)

A hatodik rész témája, a szinonimák és elmentések keresése kiválóan alkalmas a szókincs bővítésére és a kreatív gondolkodás fejlesztésére.

A témák között szerepel a nyelvtörténet is. A középiskolai tananyag nagyon kevés időt szán rá, pedig ez a nyelvészet egyik legérdekesebb területe. A diákok megtanulják, hogy a magyar a finnugor nyelvek közé tartozik, de nem ismerik ennek a hátterét, csak néhány közös eredetű, első látásra nem kifejezetten hasonló szópárt tanulnak meg, kételkedve. A fejezetben előkerülnek a jövevényszavak, a népnyelv és a nyelvújítás szavai is. A következő részben a tájnyelv külön fejezetként jelenik meg. Fontos megtanítani, hogy a tájnyelvi szavak is a magyar nyelv részei, nem pedig megbélyegzendő kifejezések. A szavak jelentésének kitalálásában és a megjegyzésében is sokszor segít a szöveggörnyezet, például Házunk kéményére tavasszal két *keszta* költözött.

A szólások és közmondások összekeverése gyakori jelenség, több feladat is irányul az ilyen hibák javítására. A szerző kreatívan közelíti meg a témát: a szólásokban és közmondásokban szereplő állatok, színek, számok szerint szerkeszti a feladatokat.

Az irodalmi rész jó példa a magyar tantárgy két nagy területének összekapcsolására, ami több új általános iskolás tankönyvcso-magnak is célja. A találós kérdések megfejtései között a kötelező olvasmányok mellett Harry Potter is előkerül.

A nevek és az eszperente a hagyományos nyelvtankönyvekben nem szerepelnek, de talán éppen emiatt keltik fel az érdeklődést.

A csupa „e” magánhangzóval megírt rejtvények nagyon népszerűek a tanulók körében. Még nagyobb kreativitást igényelne a feladat megfordítása, ha egy megadott fogalmat kellene csupa „e” magánhangzóval elmondani.

A jelentéstannal és a helyesírással foglalkozó fejezetek feladatai kevésbé újszerűek, inkább a hagyományos típusokba sorolhatók, de ettől még jó gyakorlófeladatok.

Nagyon praktikus, hogy a könyv végén a megfejtéseket is megtalálhatjuk, így könnyen ellenőrizhetjük a válaszainkat, vagy megnézhetjük azt, amire végképp nem sikerült rájőnünk.

Ákár a tananyag kiegészítéseként, akár otthoni társasjátékként használjuk a könyvet, biztos, hogy a nyelvi fejlődés és a jókedv nem fog elmaradni.

Györfly Lilla

Lőrincz Ildikó (szerk.)

Nyelvek és kultúrák dialógusa (Apáczai-füzetek 3.)

Győr: Nyugat-magyarországi Egyetem, Apáczai Csere János Kar, 2008. 180 p.

A viszonylag új, 2007 elején indult *Apáczai-füzetek* sorozat döntően a Nyugat-magyarországi Egyetemen folyó alkalmazott nyelvészeti és irodalmi kutatások termésének biztosít publikációs lehetőséget. A most megjelent harmadik kötetben helyet kapott cikkek a kulturális pluralizmus meglehetősen tág fogalmához kapcsolódó területeket ölelik fel.

Az első Apáczai-füzet hármas tagolása (irodalmi, nyelvészeti és gyakorlati blokkra) alapjaiban véve változatlan maradt, csak a szekciók száma nőtt, számuk jelenleg négy (nyelvpolitikai, idegennyelv-oktatási, anyanyelvi nevelési és irodalmi szekció), ehhez mintegy függelékként kapcsolódik egy saját empirikus kutatás és egy önrecenzió jellegű könyvismertetés a használó diákok bírálatai alapján.

Amint kinyitjuk a könyvet, sajnos rögtön feltűnnek komoly formai-szerkesztési hiányosságai, a szedési hibák rendkívül nagy száma. Mindezt tovább súlyosbítja a nem egyenesen megkövetelt formázás, hivatkozárendszer és jegyzetapparátus, jellemző a helyesírás-ellenőrző program javításainak kritikátlan elfogadása is. Szóhiány, betűhibák, szóközhiányok és felesleges szóközök fordulnak elő nemhogy a könyv írásaiban, már a tartalomjegyzékben is. A kisebb illusztrációk is sokszor darabosak. A grazi képek jók és hangulatuk illik a könyvhöz, viszont nem világos számomra, miért éppen Graz került bele, amikor grazi vonatkozású cikk egy sincs. Talán szerencsésebb lett volna, ha az egyes témakörhöz illő képet választanak mindenhova.

A könyvet Cseh Sándor és Szilágyi Magdolna előszava után Lőrincz Ildikó figyelemre méltóan gazdag bibliográfiájú cikke nyitja, amely a JaLing-program kísérleti magyarországi alkalmazásának eredményeit mutatja be. A *Janua Linguarium* névre hallgató projekt keretében speciális tananyagot dolgoztak ki, melynek részét képezi egyes nyelvek párhuzamos figyelése, összevetése, a nyelvek közötti hangzás- és hangkészletbeli különbségeknek, a nyelvek működésének, eredetének, valamint a különböző nyelvcsaládoknak az ismertetése, különös tekintettel az európai nyelvekre. Mindehhez megfelelő segédletek és hangzó anyagok is készültek. Ezek felhasználásával a gyerekek például ismeretlen nyelvű mondatokat fordítanak úgy, hogy csak néhány előre megadott kulcsszó magyar megfelelőjét látják. A metanyelvi tudatosság szintje és a nyelvi fogékonyság látható fejlődést mutatott már a rövid kísérleti programban is. Azt kell azonban mondanunk, hogy az iskolai nyelvtanórák anyaga (például Szende Aladár: *A magyar nyelv tankönyve*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1995.) döntően még mindig a régi történeti-leíró, sőt néhol még a latinos logikai szemlélet nyomait is magán viselő paradigmán alapszik, és ebbe, úgy tűnik, nem férnek bele olyan újítások, mint a JaLing-program. Sok tanuló attitűdje a